УДК 130.2:316.7(477)
DOI https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.51

Логвіненко Катерина Олександрівна,
магістр культурології, асистент кафедри філософської антропології, філософії культури та культурології
Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
orcid.org/0009-0007-7078-4970
k.o.lohvinenko@udu.edu.ua

ЦИФРОВІ ФОТОАРХІВИ ЯК ЧИННИК ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ Й ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ

У статті досліджується феномен цифрових фотоархівів як один із ключових інструментів у збереженні культурної спадщини України й формуванні національної ідентичності в умовах цифрової епохи. У центрі уваги – теоретичне осмислення поняття «культурний архів» на основі філософських і культурологічних концепцій, зокрема ідей Мішеля Фуко про архів як механізм влади, пам'яті й ідентичності. Проаналізовано трансформацію архівної практики від традиційних форм до цифрових платформ, які не лише зберігають, а й репрезентують культурне надбання національного значення. Розглядаються переваги цифрових технологій у контексті збереження фото, документів та артефактів: захист від фізичного знищення, легкий доступ для широкої аудиторії, можливість інтерактивного віртуального пізнання культурної спадщини. Особлива увага приділяється прикладам сучасних українських цифрових ініціатив, зокрема проєктам реконструкції втрачених об'єктів за допомогою 3D-графіки. Аналізується роль цифрових фотоархівів у поширенні знань про культурне розмаїття України, збереженні мовної, етнічної та релігійної ідентичності, підтримці міжкультурного діалогу й культурної дипломатії. Також наголошено на важливості цифровізації культурної спадщини в умовах російсько-української війни, коли значна кількість пам'яток зруйнована або опинилася під загрозою знищення. Наводяться офіційні статистичні дані щодо втрат культурної інфраструктури, що ще більше підкреслює актуальність цифрових методів збереження й архівації. Стверджується теза, що цифрові фотоархіви є не лише технічним засобом збереження інформації, а й активним інструментом культурної політики, що впливає на конструювання історичної пам'яті та зміцнення культурної ідентичності. У підсумку обґрунтували наукову, соціальну й освітню значущість цифрових фотоархівів у сучасному українському суспільстві, акцентуючи увагу на їх потенціалі як джерела для міждисциплінарних досліджень, культурного самопізнання та громадянської активності.

Ключові слова: цифрові фотоархіви, культурна спадщина, національна ідентичність, цифровізація, культурний архів, міжкультурний діалог.

Lohvinenko Kateryna,
Master of Culture Studies, Assistant Professor at the Department of Philosophical Anthropology, Philosophy of Culture and Cultural Studies
Institute of Philosophy and Educational Policy
Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University
orcid.org/0009-0007-7078-4970
k.o.lohvinenko@udu.edu.ua

DIGITAL PHOTO ARCHIVES AS A FACTOR IN PRESERVING CULTURAL HERITAGE AND SHAPING NATIONAL IDENTITY IN UKRAINE

The article explores the phenomenon of digital photo archives as one of the key instruments for preserving Ukraine's cultural heritage and shaping national identity in the digital age. It focuses on the theoretical interpretation of the concept of the "cultural archive" based on philosophical and cultural studies approaches, particularly Michel Foucault's ideas on the archive as a mechanism of power, memory, and identity. The transformation of archival

practices is analyzed – from traditional forms to digital platforms that not only preserve but also represent nationally significant cultural assets. The advantages of digital technologies in preserving photographs, documents, and artifacts are discussed: protection from physical destruction, easy access for a broad audience, and opportunities for interactive virtual engagement with cultural heritage. Special attention is paid to contemporary Ukrainian digital initiatives, including projects for reconstructing lost objects using 3D graphics. The role of digital photo archives in spreading knowledge about Ukraine's cultural diversity, preserving linguistic, ethnic, and religious identity, and supporting intercultural dialogue and cultural diplomacy is examined. The article also emphasizes the importance of digitizing cultural heritage during the Russian-Ukrainian war, when many heritage sites have been destroyed or are under threat. Official statistical data on losses to cultural infrastructure are provided, further highlighting the relevance of digital methods of preservation and archiving. The article argues that digital photo archives are not only technical means of information storage but also active tools of cultural policy that influence the construction of historical memory and the strengthening of cultural identity. In conclusion, the article substantiates the scientific, social, and educational significance of digital photo archives in contemporary Ukrainian society, drawing attention to their potential as a source for interdisciplinary research, cultural self-knowledge, and civic engagement.

Key words: digital photo archives, cultural heritage, national identity, digitalization, cultural archive, intercultural dialogue.

Вступ. В епоху нестримного розвитку інформаційних технологій і цифрової революції цифрові фотоархіви стають не лише важливим інструментом збереження й розповсюдження культурної спадщини, а й ключовим фактором формування та збереження національної ідентичності. Україна, яка має давню й багату культурну спадщину, не може стояти осторонь цього процесу.

Цифрові технології дають нам можливість переосмислення підходів до збереження та просування культурних цінностей, забезпечуючи доступність і відкритість для широкого кола користувачів. Однак українські цифрові фотоархіви знаходяться на перехресті історії, технологій і культурних ініціатив, їхній вплив і значення для українського суспільства потребують докладного дослідження.

Актуальність дослідження передусім стосується проблеми збереження культурної спадщини. Україна має багату історію та культурний доробок, які варто зберегти й передати майбутнім поколінням. Цифрові фотоархіви можуть стати ефективним інструментом для збереження й документування цієї спадщини. Активна участь у процесі створення та розвитку цифрових фотоархівів дасть змогу українському суспільству усвідомити свої культурні корені й сприятиме формуванню національної самосвідомості. Нарешті, розуміння й дослідження цифрових фотоархівів сприятиме розвитку наукових пошуків у сфері культурології, архівознавства та інформаційних технологій, а також сприятиме розвитку культурної сфери загалом.

Метою дослідження є аналіз та оцінювання ролі й розвитку цифрових фотоархівів в українському контексті з урахуванням їх впливу на збереження культурної спадщини.

Культурний архів у розумінні Мішеля Фуко – це не лише місце зберігання документів, а й механізм формування знання, влади й ідентичності. Архів, згідно з М. Фуко, визначає межі того, що може бути сказане, що визнається значущим і підлягає збереженню. У цьому сенсі архів – це соціокультурна конструкція, що впливає на формування колективної пам'яті. Відбір, інтерпретація та репрезентація матеріалів є не нейтральними, а зумовленими політичними, ідеологічними чи інституційними чинниками. Архів стає місцем боротьби за інтерпретацію минулого, де знання – це ресурс влади (Фуко, 1996).

Культурний архів – це не лише установа чи колекція матеріалів, а структура, що відображає культурні цінності, історичні наративи, наукові досягнення, мистецькі твори, соціальні відносини. Він пов'язує минуле із сучасністю, формує підґрунтя для культурної ідентичності та спадкоємності. Через архів культура документує себе, фіксує власні межі та пріоритети, іноді нав'язує або витісняє альтернативні голоси.

Історія культурних архівів є тривалою й динамічною. Витоки архівної практики сягають часів появи писемності. У стародавньому Єгипті, Месопотамії, античній Греції архіви слугували збереженню знань, релігійних і правових документів. У середньовіччі монастирі стали центрами збереження рукописної культури. Епоха Просвітництва спричинила інституціалізацію архівної справи: виникають державні архіви, які документують історію нації.

У XX столітті технологічні інновації (фотографія, мікрофільмування, комп'ютеризація) змінюють способи фіксації та доступу до інформації. У цифрову добу архіви трансформуються у відкриті онлайн-платформи, стаючи глобальним ресурсом для науковців і суспільства.

Культурні архіви можуть бути державними, приватними, корпоративними, церковними, академічними тощо. Їх призначення – збереження й надання доступу до об'єктів культурної спадщини: документів, артефактів, фото, відео, аудіозаписів, творів мистецтва. Архіви забезпечують дослідницькі інтереси, підтримують культурну різноманітність, сприяють міжкультурному діалогу та є інструментом культурної дипломатії. Вони тісно пов'язані з іншими інституціями культури – музеями, бібліотеками, академічними установами.

Таким чином, культурний архів – це не лише місце зберігання, а складний інституційно-культурний механізм, що формує й репрезентує ідентичність, пам'ять і владу в суспільстві. Ідентичність сучасної людини формується в умовах плюралістичності та складності соціокультурного простору, що еволюціонує від біологічних і соціобіологічних основ до усвідомлених форм екзистенційного самовираження. У цьому процесі вагому роль відіграють як індивідуальні практики саморефлексії, так і колективні культурні форми, зокрема ті, що сприяють збереженню пам'яті, як-от цифрові архіви. Саме в таких просторах формуються солідаристські, гуманізовані й відкриті моделі ідентичності, здатні підтримувати цілісність особистості та зміцнювати національну єдність.

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємним складником процесів збереження, доступу й поширення культурної спадщини. Перехід від традиційних методів архівації до цифрових форматів відкриває нові можливості для її збереження, дослідження та популяризації. Цифрові архіви дають змогу зберігати великі обсяги інформації в компактному форматі, забезпечуючи її захист від фізичного знищення й полегшуючи доступ для широкої аудиторії (Волинець, 2020, с. 122–133).

Використання цифрових форматів – таких як PDF, JPEG, MP3, MP4 – стало стандартом у зберіганні текстових, візуальних, звукових і відеоматеріалів. Важливим складником є також діджиталізація – процес перетворення аналогових об'єктів у цифрові копії за допомогою сканування, фотографування або відеозапису (Добровольська, 2020, с. 79–87). Такі методи дають змогу зберігати як пласкі об'єкти (фото, документи), так і об'ємні (скульптури, архітектурні елементи).

Цифрові технології значно полегшили доступ до культурних ресурсів. Завдяки інтернету, цифрові колекції стали доступними з будь-якої точки світу. Це сприяє активному залученню дослідників, освітян і широкої громадськості до вивчення культурної спадщини. Наприклад, електронні бібліотеки, віртуальні музеї, цифрові експозиції уможливлюють навчання через безпосередній контакт із культурним матеріалом у зручному форматі.

Віртуальна (VR) і доповнена реальність (AR) відкривають нові горизонти для презентації культурної спадщини. VR дає змогу зануритися у відтворені простори минулого, взаємодіяти з 3D-моделями пам'яток, тоді як AR накладає культурний контекст на реальне середовище, роблячи досвід пізнання більш інтерактивним і захопливим (Лобузін, 2017, с. 258).

Соціальні медіа й онлайн-платформи (зокрема Google Arts & Culture) є інструментами як популяризації культурних продуктів, так і створення цифрових архівів. Вони забезпечують інтерактивність, обмін досвідом і знаннями, сприяючи живому діалогу довкола культурної спадщини (Захарова, 2019, с. 53–74).

На особливу увагу заслуговують цифрові проєкти реконструкції втрачених чи пошкоджених об'єктів. Завдяки 3D-моделюванню, комп'ютерній графіці, віртуальним реконструкціям дослідники відтворюють архітектурні комплекси, артефакти й історичні середовища з високою точністю. Це дає змогу не лише зберегти унікальні елементи культурної спадщини, а й зробити їх доступними для освіти, науки та широкої публіки (Центральний державний історичний архів України, 2008). Прикладом такого проєкту є український історичний документальний цикл Акіма Галімова, що складається з восьми серій, у яких розповідається про напівзруйновані або повністю зруйновані палаци й маєтки. Їх віртуальне відтворення здійснюється за допомогою комп'ютерної 3D-графіки на основі історичних джерел та архівних матеріалів.

У підсумку цифрові технології суттєво трансформують підходи до збереження й популяризації культурної спадщини, сприяючи її доступності, збереженню автентичності й залученню нових аудиторій.

Українські цифрові фотоархіви відіграють ключову роль у збереженні, репрезентації та популяризації культурної спадщини. Вони виступають не лише як сховища фотографій і документів, а і як засоби формування національної ідентичності через доступ до колективної пам'яті.

Цифрові архіви роблять культурні ресурси доступними для широкої аудиторії незалежно від географічного розташування, що особливо важливо в умовах обмеженого доступу до фізичних інституцій. Вони дають українцям змогу знайомитися з історією, традиціями та мистецькими проявами своєї культури, сприяючи збереженню культурної самобутності.

У контексті національної ідентичності цифрові фотоархіви допомагають утвердженню спільних цінностей та історичної тяглості. Вони створюють основу для гордості за минуле й підтримують культурну безперервність. Особливе значення це має для молоді, яка завдяки інтерактивному формату архівів отримує можливість вивчати національну спадщину в зрозумілій і зручній формі (Приходько, 2019, с. 67–92).

Цифрові архіви стають важливими джерелами для освітніх і наукових цілей, надаючи матеріали для досліджень, культурних програм і навчального процесу (Сенченко, 2020, с. 171–177). Вони зберігають вразливі документи, фотографії й артефакти, які могли б бути втрачені через час чи обставини. Онлайн-доступ до таких ресурсів забезпечує включення діаспори, а також формування міжнародного розуміння української культури.

Окрему увагу варто приділити ролі цифрових архівів у збереженні мовної та етнічної різноманітності. Вони дають змогу представити культурні прояви різних регіонів і спільнот, зберігаючи мови, обряди й локальні традиції, які становлять важливу частину ідентичності України як багатокультурної нації (Bobоc, Bautu, 2022).

У сфері освіти цифрові архіви створюють нові можливості для навчання – віртуальні екскурсії, ігрові сценарії, мультимедійні ресурси. Це сприяє розвитку критичного мислення, міжкультурної обізнаності й культурної толерантності серед молоді (Aggarwal, Singhal, 2019).

Також важливим є партнерство цифрових архівів з іншими культурними інституціями – музеями, бібліотеками, університетами. Такі взаємодії забезпечують обмін ресурсами, координацію досліджень та участь у культурних ініціативах (Pilkevych, 2015). Крім того, архіви залучають громадськість до процесів збереження спадщини, відкриваючи простір для участі в її інтерпретації й осмисленні.

Наукове значення цифрових архівів полягає в доступності джерельної бази для культурологічних досліджень. Вони підтримують розвиток нових методів аналізу, зберігають історичну пам'ять і сприяють формуванню міждисциплінарного наукового середовища.

Питання цифровізації та створення цифрових архівів набуло особливої актуальності в умовах російсько-української війни. За три роки від початку повномасштабного вторгнення росія зруйнувала або пошкодила 1390 об'єктів культурної спадщини й 2205 об'єктів культурної інфраструктури. За даними Міністерства культури та інформаційної політики станом на 24 лютого 2025 року, фіксація втрат триває, адже знищення культурної спадщини є систематичним наслідком російської агресії (Міністерство культури та стратегічних комунікацій, 2025).

Висновки. У цифрову епоху фотоархіви постають не лише як технологічний інструмент збереження зображень, а і як важливий елемент культурної політики, що формує колективну пам'ять, національну ідентичність і сприяє міжкультурному діалогу. Аналіз показав, що цифрові платформи зберігають, репрезентують та актуалізують українську культурну спадщину у відповідь на виклики часу – від глобалізаційних процесів до загрози фізичного знищення під час війни. Теоретичне осмислення архіву через призму філософських концепцій, зокрема Мішеля Фуко, дає змогу розглядати цифрові фотоархіви не лише як сховища, а і як механізми формування знання, пам'яті й влади. У контексті російсько-української війни цифровізація культурної спадщини набуває критичного значення для фіксації втрат, мобілізації громадської свідомості й зміцнення національної єдності.

Сучасні українські ініціативи зі створення цифрових архівів, зокрема з використанням 3D-моделювання, демонструють високий потенціал інновацій у сфері гуманітаристики та культурної дипломатії. У підсумку цифрові фотоархіви в Україні мають не лише наукове й освітнє значення, а й соціально-політичну вагу, будучи потужним засобом збереження, репрезентації та переосмислення національної спадщини у XXI столітті.

Список використаних джерел:

Архів Києво-Печерської лаври та заповідника. Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Центральний державний історичний архів України. Київ, 2008.

Волинець, В. (2020). Новий зміст і потенціал віртуального музею. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 3 (2), 122–133. https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220582.

Добровольська, В.В. (2020). Електронна бібліотека «Україніка» – унікальний інтегрований ресурс цифрової документальної спадщини. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*, (1), 79–87. URL: http://journals.uran.ua/bdi/article/view/205424.

Захарова, О. (2019). Класифікація метаданих великих даних. *Проблеми програмування*, (4), 53–74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2019_4_6.

Лобузін, І. В. (2017). Цифрові колекції наукової бібліотеки: організація інформаційних ресурсів та мережевої комунікації : дис. … канд. наук із соціальних комунікацій / Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 258 с.

Мішель Фуко. (1996). Археологія знання. Київ : Ника-Центр, 239 с.

Приходько, Л. Ф. (2019). Збереження цифрової культурної спадщини – імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). Архіви України, (2), 67–92.

Розова, Т., Барков, В. (2005). Формування громадянського суспільства в Україні. Український соціум : монографія (С. 614–681). Київ : Знання України.

Розова, Т. (2009). Демократія в Україні: проблеми та перспективи. Наукові праці Одеської національної юридичної академії, Т. VIII, 303–311. Одеса : Юридична література.

Сенченко, Н. (2020). Проблеми створення і реалізації проєкту «Оцифрована спадщина Києво-Печерської лаври». У: Могилянські читання: Вивчення та збереження культурного надбання: до 95-річчя заснування Національного заповідника «Києво-Печерська лавра» : матеріали XXVI Міжнародної наукової конференції (9–10 грудня 2021 р.). Київ.

Aggarwal, R., & Singhal, A. (2019). Augmented reality and its effect on our life. International Conference on Cloud Computing, Uttar Pradesh, India. January 10–11, 2019, 510–515.

Boboc, G., & Bautu, E. (2022). Augmented reality in cultural heritage. *Advanced Technologies in Digitizing Cultural Heritage*, 12 (19), 1–25.

Caudell, T. (1992). Augmented reality: An application of heads-up display technology to manual manufacturing processes. Conference: System Science, V. 2, 659–669. https://doi.org/10.1109/HICSS/1992/183317.

Charr, M. (2020). How technology is bringing museums back to life. URL: https://www.museumnext.com/article/how-technology-is-bringing-museums-back-to-life/.

Gorbul, T., & Rusakov, S. (2022). Cultural heritage in the context of digital transformation practices: experience of Ukraine and the Baltic States. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8. № 4. P. 63–72. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022- 8-4-58-69.

Pilkevych, V. (2015). Polityka YuNESKO v sferi kultury [UNESCO policy in the field of culture]. *European Historical Studies*, 1 (15), 190–199.

References:

Arkhiv Kyievo-Pecherskoi lavry ta zapovidnyka [Archives of the Kyiv Pechersk Lavra and Reserve]. Natsionalnyi Kyievo-Pecherskyi istoryko-kulturnyi zapovidnyk, Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy. (2008). Kyiv [in Ukrainian].

Volynets, V. (2020). Novyi zmist i potentsial virtualnoho muzeiu [New content and potential of the virtual museum]. *Tsyfrova platforma: informatsiini tekhnolohii v sotsiokulturnii sferi*, 3 (2), 122–133. https://doi.org/10.31866/2617-796x.3.2.2020.220582 [in Ukrainian].

Dobrovolska, V. V. (2020). Elektronna biblioteka «Ukrainika» – unikalnyi intehrovanyi resurs tsyfrovoi dokumentalnoi spadshchyny [The electronic library “Ukrainika” is a unique integrated resource of digital documentary heritage]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia*, (1), 79–87. Retrieved from: http://journals.uran.ua/bdi/article/view/205424 [in Ukrainian].

Zakharova, O. (2019). Klasyfikatsiia metadanykh velykykh danykh [Big Data Metadata Classification]. *Problemy prohramuvannia*, (4), 53–74. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Progr_2019_4_6 [in Ukrainian].

Lobuzin, I. V. (2017). Tsyfrovi kolektsii naukovoi biblioteky: orhanizatsiia informatsiinykh resursiv ta merezhevoi komunikatsii: dysertatsiia kand. nauk iz sotsialnykh komunikatsii [Digital collections of scientific library: organization of information resources and network communication: PhD thesis]. National Library of Ukraine named after V. I. Vernadsky. Kyiv, 258 p. [in Ukrainian].

Foucault, M. (1996). *Arkheolohiia znannia* [The archaeology of knowledge]. Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].

Prykhodko, L. F. (2019). Zberezhennia tsyfrovoi kulturnoi spadshchyny – imperatyv XXI stolittia [Preservation of digital cultural heritage is an imperative of the XXI century] (za dokumentamy YuNESKO i Yevropeiskoho Soiuzu). *Arkhivy Ukrainy*, (2), 67–92 [in Ukrainian].

Rozova, T., & Barkov, V. (2005). Formuvannia hromadians′koho suspil′stva v Ukraini [Formation of civil society in Ukraine]. Ukrains′kyi sotsium: monohrafiia (pp. 614–681). Kyiv: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].

Rozova, T. (2009). Demokratiia v Ukraini: problemy ta perspektyvy [Democracy in Ukraine: Problems and prospects]. Naukovi pratsi Odeskoi natsionalnoi yurydychnoi akademii, Vol. VIII, 303–311. Odesa: Yurydychna literatura [in Ukrainian].

Senchenko, N. (2020). Problemy stvorennia i realizatsii proiektu «Otsyfrovana spadshchyna Kyievo-Pecherskoi lavry». In: *Mohylianski chytannia: Vyvchennia ta zberezhennia kulturnoho nadbannia: do 95-richchia zasnuvannia Natsionalnoho zapovidnyka "Kyievo-Pecherska lavra": materialy XXVI Mizhnarodnoi naukovoi konferentsii (9–10 hrudnia 2021 r.)*. Kyiv [in Ukrainian].

Aggarwal, R., & Singhal, A. (2019). Augmented reality and its effect on our life. International Conference on Cloud Computing, Uttar Pradesh, India. January 10–11, 2019, 510–515 [in English].

Boboc, G., & Bautu, E. (2022). Augmented reality in cultural heritage. *Advanced Technologies in Digitizing Cultural Heritage*, 12 (19), 1–25. [in English].

Caudell, T. (1992). Augmented reality: An application of heads-up display technology to manual manufacturing processes. Conference: System Science, V. 2, 659–669. https://doi.org/10.1109/HICSS/1992/183317 [in English].

Charr, M. (2020). How technology is bringing museums back to life. Retrieved from: https://www.museumnext.com/article/how-technology-is-bringing-museums-back-to-life/ [in English].

Gorbul, T., & Rusakov, S. (2022). Cultural heritage in the context of digital transformation practices: experience of Ukraine and the Baltic States. *Baltic Journal of Economic Studies*. Vol. 8. № 4. P. 63–72. https://doi.org/10.30525/2256-0742/2022- 8-4-58-69 [in English].

Pilkevych, V. (2015). Polityka YuNESKO v sferi kultury [UNESCO policy in the field of culture]. *European Historical Studies*, 1 (15), 190–199 [in Ukrainian].